

του Σπύρου Κουζινόπουλου

Μια από τις πλέον φριχτές και βάρβαρες ενέργειες των χιτλερικών κατακτητών στη Θεσσαλονίκη, στα χρόνια της γερμανικής Κατοχής, ήταν η καταστροφή, με διαταγή του περιβόητου εγκληματία πολέμου Μαξ Μέρτεν, του ανεκτίμητης αξίας εβραϊκού νεκροταφείου της πόλης, στις ταφόπλακες του οποίου αποτυπώνονταν η ιστορική διαδρομή της ελληνικής Μακεδονίας στο βάθος πολλών αιώνων.

Επρόκειτο για μια πανάρχαια εβραϊκή νεκρόπολη, με περισσότερους από 500.000 τάφους, εκτεταμένη σε 350.000 τ.μ., μία έκταση που με την επέκταση της Θεσσαλονίκης είχε μετατραπεί σε κεντρικό σημείο του πολεοδομικού ιστού. Η ονομασία του παλιού εβραϊκού νεκροταφείου ήταν Λα Πουέρτα Ρεδόντα (Στρογγυλή Πύλη). (Στέλλα Σάλεμ, «Το παλιό εβραϊκό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης», περιοδικό Θεσσαλονικέων Πόλις τεύχος 6 (2001), σ. 58-59)

Η ιστορία του αρχαίου εβραϊκού νεκροταφείου, χάνεται στα βάθη των αιώνων, καθώς σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, η ίδρυσή του ανάγονταν κατά την πρώιμη ρωμαϊκή εποχή, όταν οι πρώτοι Εβραίοι εγκαταστάθηκαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Ενώ μετά το 1492 και την άφιξη των Σεφαραδιτών, η εβραϊκή νεκρόπολη συνεχώς επεκτεινόταν. Στην πόλη υπήρχαν ακόμη δύο τουρκικά νεκροταφεία, ένα στην δυτική πλευρά της πόλης και το δεύτερο στην ανατολική, έξω από τα ανατολικά τείχη, νοτιότερα από το εβραϊκό νεκροταφείο, εκεί που είναι σήμερα η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης. Βορειότερα και ανατολικά από τα κάστρα υπήρχε το νεκροταφείο όπου θάβονταν τα θύματα της πανούκλας. Οι χριστιανοί έθαβαν τους νεκρούς στο Σείχ Σου και στο χώρο όπου σήμερα είναι το νεκροταφείο της Ευαγγελίστριας. (Β. Δημητριάδης, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, 1430-1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1983, σ.)

Στο χώρο της σημερινής πανεπιστημιούπολης

Η διαρκής επέκταση του εβραϊκού νεκροταφείου οφειλόταν κυρίως στο ότι, σύμφωνα με την ιουδαϊκή θρησκευτική αντίληψη απαγορεύεται η εκταφή νεκρού για οποιονδήποτε λόγο. Η εβραϊκή νεκρόπολη έχει εντοπιστεί στο τμήμα ανάμεσα στα κτίρια της Νομικής και Θεολογικής Σχολής, καθώς επίσης και στο κτίριο της Διοίκησης του ΑΠΘ. Στην πραγματικότητα, το εβραϊκό νεκροταφείο εκτεινόταν από τη νότια Λεωφόρο, η οποία αποτελούσε προέκταση της γνωστής σε εμάς σήμερα Εγνατίας οδού, μέχρι και βόρεια στην προέκταση της σημερινής οδού Αγίου Δημητρίου. Από τα δυτικά, το νεκροταφείο οριζόταν από τον πρώτο ανατολικό χείμαρρο, ενώ ανατολικά από τον χείμαρρο των Χορτατζήδων

Σ' αυτή την περιοχή της σημερινής πανεπιστημιούπολης, ανακαλύφθηκαν πλήθος τάφων, οι οποίοι ανήκαν σε διάφορους τύπους: κεραμοσκεπείς, κιβωτιόσχημοι, λακκοειδείς και καμαρωτοί. Παράλληλα, αποκαλύφθηκαν κάποιες μαρμαρίνες σαρκοφάγοι και δύο cubicula. Όλοι οι παραπάνω τάφοι ανήκαν σε Εβραίους, οι οποίοι αποτελούσαν μέλη της εβραϊκής κοινότητας Θεσσαλονίκης. (Ε. Μαρκή, «Παλαιοχριστιανικές και βυζαντινές αρχαιότητες στην Πανεπιστημιούπολη», Θεσσαλονικέων Πόλις, τεύχος 6 (2001), σ. 52-53)

Η παραχώρηση ενός τμήματος στο ΑΠΘ

Η μεταφορά του εβραϊκού νεκροταφείου σε άλλο απόκεντρο σημείο της πόλης, συζητούνταν από χρόνια πριν από τις "ελίτ" της πόλης. Από το 1925 διάφορα σχέδια αναπλάσεων προέβλεπαν την απομάκρυνση ενός μέρους του, ενώ το έτος 1937, με νόμο της δικτατορίας Μεταξά, είχε δοθεί τμήμα του νεκροταφείου στο Πανεπιστήμιο, με την προοπτική ότι η υπόλοιπη έκταση θα γινόταν πάρκο με διατήρηση όμως των υπάρχόντων τάφων, αλλά διακοπή πλέον του ενταφιασμού εκεί των νεκρών. Ωστόσο, τα σχέδια αυτά δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ. (Μαρία Καβάλα, Η καταστροφή των Εβραίων της Ελλάδας (1941-1944), Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα www.kallipos.gr, Αθήνα 2015, σ. 67)

Οι αρχές της Θεσσαλονίκης και τα διάφορα συμφέροντα που εποφθαλμιούσαν την περιοχή, σπεύδουν, μετά τον Απρίλιο του 1941 που οι Γερμανοί εισβάλουν στη Θεσσαλονίκη, να εκμεταλλευτούν στο έπακρο την κατοχή, στηριζόμενοι και στα διάφορα αντιεβραϊκά μέτρα που εφαρμόζαν οι ορδές του Γ' Ράιχ.

Το “Μαύρο Σάββατο”

Είναι γνωστή η ιστορία του "Μαύρου Σαββάτου", όταν οι δυνάμεις Κατοχής συγκέντρωσαν στις 11 Ιουλίου 1942 στην πλατεία Ελευθερίας περίπου 8.500 Εβραίους άνδρες ηλικίας 18-45 ετών και τους υπέβαλαν σε εξευτελιστικά καψόνια κάτω από τον καυτό καλοκαιρινό ήλιο. Για να ακολουθήσει μέχρι τα τέλη Αυγούστου 1942 η αποστολή περίπου 3.500 από τους άνδρες εκείνους σε διάφορα μέρη της Ελλάδος για να εργαστούν σε καταναγκαστικά έργα. Και ήταν τόσο βαρεία η δουλειά που υποχρεώνονταν να κάνουν, κάτω από φοβερές συνθήκες, ελάχιστη τροφή και κακές συνθήκες υγιεινής, ώστε να πεθαίνουν καθημερινά όλο και περισσότεροι. (Π. Σαββαΐδης, Α. Μπαντέλας, Πανεπιστημίου Πόλις, Η ιστορία του χώρου της Πανεπιστημιούπολης του ΑΠΘ, μέσα από χάρτες και τοπογραφικά διαγράμματα, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 63-64).

Στις 13 Οκτωβρίου 1942, ο υπεύθυνος Πολιτικών Υποθέσεων των γερμανικών αρχών, Μαξ Μέρτεν, συναντήθηκε με τους πρεσβυτέρους της εβραϊκής κοινότητας και τους πρότεινε την εξαγορά της καταναγκαστικής εργασίας αντί του ποσού των 3-5 δισεκατομμυρίων δραχμών, ενώ σε νέα συνάντηση μαζί τους, δύο μέρες αργότερα, δέχτηκε να μειωθεί το ποσό εξαγοράς στα 2 δις δραχμές, με τον πρόσθετο όμως όρο την καταστροφή του νεκροταφείου, η αξία του οποίου υπολογίστηκε σε 1,5 δις δραχμές. Παρά τον αιφνιδιασμό της, η Ισραηλιτική κοινότητα συμφώνησε στη μεταφορά του νεκροταφείου, σε μια προσπάθεια να συνεργαστεί και να κατευνάσει τους Γερμανούς. Υπογράφηκε μάλιστα σχετικό πρωτόκολλο και ο Μέρτεν ενημέρωσε τις γερμανικές αρχές σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη καθώς και τις "ελληνικές" αρχές. Μετά από αυτό, ο γενικός διοικητής Μακεδονίας, Βασίλειος Σιμωνίδης, κάλεσε την εβραϊκή κοινότητα να προχωρήσει στην άμεση εφαρμογή της γερμανικής διαταγής. (Leon Saltiel, «Dehumanizing the Dead. The Destruction of Thessaloniki's Jewish Cemetery in the Light of New Sources», Yad Vashem Studies, τ. 42:1, σ. 11-46)

Ο Μέρτεν παραπλανά και ρίχνει "στάχτη στα μάτια"

Σε μια σύσκεψη, που πραγματοποιήθηκε στις 3 Δεκεμβρίου 1942 στο δημαρχείο Θεσσαλονίκης υπό την προεδρία Γερμανού αξιωματικού και με συμμετοχή της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας και του δήμου Θεσσαλονίκης, απορρίφθηκε η πρόταση του αρχιραββίνου Κόρετς να παρασχεθεί επαρκής χρόνος προκειμένου να μπορέσει να γίνει εκταφή και μεταφορά των σορών και των αναθηματικών πλακών στο νέο νεκροταφείο που είχε αρχίσει να δημιουργείται στην περιοχή του Ζέϊτενλικ. Λίγες ημέρες αργότερα, οι γερμανικές αρχές διέταξαν την άμεση μεταφορά του. Η απόφαση όριζε την απαλλοτρίωση της ζώνης που συνόρευε με το Πανεπιστήμιο και τη συνοικία των Σαράντα Εκκλησιών. Το υπόλοιπο νεκροταφείο θα παρέμενε άθικτο, ενώ οι τάφοι ηλικίας μικρότερης των 30 ετών δεν θα πειράζονταν. (Μιχαήλ Μόλχο και Ιωσήφ Νεχαμά, In Memoriam: Αφιέρωμα εις την

μνήμην των Ισραηλιτών θυμάτων του ναζισμού εν Ελλάδι, Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 413-417)

Τρεις ημέρες αργότερα, στις 6 Δεκεμβρίου, ο Μέρτεν επισκέφθηκε το χώρο του εβραϊκού κοιμητηρίου, μαζί με τον Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Βασίλειο Σιμωνίδη, μηχανικούς του δήμου Θεσσαλονίκης και τον αρχιραββίνο Κόρετς. Εκεί επιτόπου ο Μέρτεν ανακοίνωσε ότι θα απαλλοτριωθεί μόνο μέρος του νεκροταφείου, κυρίως αυτό που βρίσκονταν κοντά στο Πανεπιστήμιο και τη συνοικία των Σαράντα Εκκλησιών, ότι θα μείνει ανέπαφο το υπόλοιπο εβραϊκό νεκροταφείο και ότι δεν θα καταστραφούν οι τάφοι των τελευταίων 30 χρόνων. Κι όμως, συνέβη το ακριβώς αντίθετο από αυτό που είχε υποσχεθεί ο χιτλερικός αξιωματικός. Καθώς λίγο μετά την αποχώρηση του Μέρτεν άρχισε η καταστροφή των τάφων του εβραϊκού νεκροταφείου. Δεν έμεινε κανένας τάφος απείραχτος. Μέσα σε λίγες ώρες το εβραϊκό νεκροταφείο μετατράπηκε σε ένα τεράστιο χώρο από κατεστραμμένες ταφόπλακες και σκορπισμένα κόκκαλα νεκρών. Ο καθένας μπορούσε να πάρει από τις πλάκες αυτές. Οι Γερμανοί κατασκεύασαν μία πισίνα με ταφόπετρες του νεκροταφείου, ενώ εκατοντάδες από αυτές χρησιμοποιήθηκαν και για την κατασκευή δρόμων. (Στέλλα Σαλέμ, "Το παλιό εβραϊκό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης", περιοδικό Χρονικά, αρ.τ.181, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2002, σ. 15)

Πισίνες και επισκευή εκκλησιών από τα μάρμαρα των τάφων

Οι 500 εργάτες που είχαν προσληφθεί από το δήμο Θεσσαλονίκης για τη δουλειά, επέδειξαν ιδιαίτερο ζήλο στο έργο της διάλυσης των τάφων, ενώ Έλληνες χριστιανοί αρχαιολόγοι ήταν παρόντες για να καταλογογραφήσουν μόνο τις ταφικές πλάκες με ελληνικές και λατινικές επιγραφές. Κομμάτια από τις ταφόπλακες χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικά υλικά για διάφορες χρήσεις, όπως για να στηθεί το μικρό κτίριο όπου στέγασε ο Ιστιοπλοϊκός Όμιλος Θεσσαλονίκης το παιδικό του συσσίτιο 158 ή η σχολή Ιωαννίδη για να κατασκευάσει τουαλέτες στο συσσίτιο των παιδιών 159 ή ακόμη και για να στρωθεί με μάρμαρα η πλατεία του Βασιλικού Θεάτρου που είχε παραχωρηθεί για να στεγαστεί το νεοϊδρυθέν τότε Κρατικό Θέατρο. (Θαλής Διζελός, «Το θέατρο στην Αντίσταση», Επιθεώρηση Τέχνης, αρ.τ. 87-88, Μάρτιος-Απρίλιος 1962, σ. 454-455 και Κατερίνα Κωστίου, «Κρατικό Θέατρο Θεσσαλονίκης», Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 21 Σεπτεμβρίου 1997, σ. 9-12)

Σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν, τουλάχιστον 70 εκκλησίες της Θεσσαλονίκης από τον Ιανουάριο του 1943 και μέχρι τον Οκτώβριο του 1943 απεύθυναν αιτήματα για οικοδομικά υλικά είτε προς το Δήμο και τη γενική διοίκηση Μακεδονίας μέσω του μητροπολίτη ή απευθείας προς τη γερμανική διοίκηση. (Βασίλης Ριτζαλέος, «Η ελληνική

ορθόδοξη εκκλησία της Θεσσαλονίκης και το Ολοκαύτωμα», στο Γιώργος Αντωνίου, Στράτος Δορδανάς, Νίκος Ζάικος, Νίκος Μαραντζίδης, Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 323-326)

Το μέγα πλιάτσικο

Το εβραϊκό νεκροταφείο μετατράπηκε σε μάντρα οικοδομικών υλικών, μαρμάρου και τούβλων, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά το τέλος του πολέμου. Οι μαρμάρινες πλάκες, που άλλοτε σκέπαζαν τις σωρούς των νεκρών, ήταν πλέον συγκεντρωμένες σε στοίβες και ο κάθε περαστικός μπορούσε να πάρει όσες ήθελε για να επισκευάσει το σπίτι του, να στρώσει την αυλή του κλπ. Την ευθύνη για τη διαχείριση των υλικών είχε το τμήμα δημοσίων έργων της γενικής διοίκησης Μακεδονίας, υπό την εποπτεία της γερμανικής στρατιωτικής διοίκησης. Τον τρόπο που έγινε η διαρπαγή των υλικών από τους κατεστραμμένους πλέον τάφους, ο Ηλίας Πετρόπουλος τη χαρακτήρισε ως πλιάτσικο των μαρμάρων από το δήμο και τον όχλο. Και όπως έγραψε χαρακτηριστικά: *Στην αρχή, το πλιάτσικο γινόταν μόλις σκοτεινίαζε. Όταν όμως ο λαουτζίκος έμαθε ότι η “Ιερά” Μητρόπολη και ο δήμος Θεσσαλονίκης λαβαίνουν μέρος επισήμως στο γεύμα, τότε όλη η πόλη στρώθηκε στη δουλειά. Κι έτσι έβλεπες ολόκληρες οικογένειες να κλέβουν τούβλα και τεμάχια μαρμάρων. Δύναμαι μέχρι και σήμερα να βρω και να φωτογραφήσω μαρμάρινες πλάκες μέσα σε εντελώς μακρινές αυλές της Θεσσαλονίκης*. (Ηλίας Πετρόπουλος “Κυνηγοί κρανίων”, περιοδικό Ο Σχολιαστής, τχ. 38, Μάιος 1986)

Για... “ιερό σκοπό” !

Σύμφωνα με τον ιστορικό Λεόν Σαλτιέλ που ερεύνησε την υπόθεση καταστροφής του εβραϊκού κοιμητηρίου της Θεσσαλονίκης, “πουθενά δεν βρίσκουμε οποιονδήποτε ηθικό ενδιασμό, κατά τη διάρκεια αυτής της πράξης βεβήλωσης. Αντιθέτως, η καταστροφή του νεκροταφείου συνεχίστηκε και μετά τον πόλεμο”, λέει και αναφέρει ένα χαρακτηριστικό περιστατικό: Τον Ιούλιο του 1946 επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη μια εβραϊκή αντιπροσωπεία, μέλος της οποίας ήταν ο καθηγητής Εβραϊκών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Cecil Roth, ο οποίος ανέφερε ότι υπό τις οδηγίες του έφορου της αρχαιολογικής υπηρεσίας για τη Β. Ελλάδα, Στυλιανού Πελεκανίδη οι ταφόπλακες φορτώνονταν σε καροτσάκια και μεταφέρονταν στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, που ήταν σε φάση αναστήλωσης. Ο έφορος μάλιστα δήλωσε την έκπληξή του, όταν του ζητήθηκε ο λόγος, καθώς όπως σημείωσε στην προκειμένη περίπτωση οι ταφόπλακες χρησιμοποιούσαν για έναν ιερό σκοπό, ενώ παλαιότερα είχαν χρησιμοποιηθεί ακόμα και για πεζοδρόμια και τουαλέτες! Μάλιστα εξανέστη για το ότι δεν του υπέδειξαν τις αναθηματικές πλάκες με ιστορική αξία, πριν προχωρήσει η καταστροφή και κατηγόρησε την εβραϊκή κοινότητα ότι δεν είχε

δικαιώματα ιδιοκτησίας επί των υλικών του νεκροταφείου! (Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΕΣ, που κυκλοφόρησε με την «Μακεδονία της Κυριακής» 30 Νοεμβρίου 2014)

Η δίκη του Μέρτεν και η παρέλαση των μαρτύρων υπεράσπισης

Το θέμα της καταστροφής και τυμβωρυχίας του εβραϊκού νεκροταφείου Θεσσαλονίκης και γενικά ο ρόλος του Μαξ Μέρτεν στην κατεχόμενη από τους Ναζί μητρόπολη της ελληνικής Μακεδονίας, ήρθε ξανά στην επιφάνεια τον Μάιο του 1957, όταν ο Γερμανός εγκληματίας πολέμου έφτασε στην Ελλάδα για να καταθέσει σε δίκη του πρώην διερμηνέα του και μάλιστα όχι ως απλός ιδιώτης αλλά με την επίσημη ιδιότητα υψηλόβαθμου στελέχους του υπουργείου Δικαιοσύνης της τότε Δυτικής Γερμανίας. Σε βάρος του, εκκρεμούσε από το 1947 ένταλμα σύλληψης και με βάση αυτό, παραπέμφθηκε να δικαστεί στο Ειδικό Δικαστήριο Εγκληματιών Πολέμου.

Στη δίκη που ακολούθησε, στο τέλος του χειμώνα του 1959, παρέλασαν από το δικαστήριο δεκάδες μάρτυρες, οι καταθέσεις των οποίων ήταν καταπέλτης για τον Μέρτεν και τον εγκληματικό του ρόλο στα χρόνια της Κατοχής στη Θεσσαλονίκη, κυρίως για την καταδίωξη του πολυπληθούς εβραϊκού στοιχείου της πόλης, τα καψόνια κατά το “μαύρο Σάββατο”, στις 11 Ιουλίου 1942 στην πλατεία Ελευθερίας, το ρατσιστικό κίτρινο αστέρι στο πέτο των Ισραηλιτών, τη διαρπαγή των εβραϊκών περιουσιών, τον εγκλεισμό στα γκέτο και εντέλει στην εκτόπιση 50.000 και πλέον Ελλήνων Εβραίων στα χιτλερικά κρεματόρια του θανάτου, από τα οποία ελάχιστοι επέστρεψαν ζωντανοί.

Εμφανίστηκαν όμως στη δίκη και κάποιοι μάρτυρες υπεράσπισης του Μέρτεν, οι περισσότεροι των οποίων είχαν βρεθεί σε υπεύθυνες, μισθοδοτούμενες θέσεις υπηρετήσεως με τον ένα ή τον άλλο τρόπο το χιτλερικό καθεστώς της Κατοχής. Ήταν χαρακτηριστική η κατάθεση, στις 17 Φεβρουαρίου 1959, του υποστρατήγου Αθανάσιου Χρυσόχου, ο οποίος είχε διατελέσει στην κατεχόμενη Θεσσαλονίκη αρχικά Γενικός Επιθεωρητής Νομαρχιών Μακεδονίας, στη συνέχεια Φρούραρχος Θεσσαλονίκης και τον τελευταίο μήνα της Κατοχής Γενικός Διοικητής Μακεδονίας, θέση που αντιστοιχούσε με αυτή σήμερα του υπουργού Μακεδονίας-Θράκης. Όπως υποστήριξε στο δικαστήριο ο Χρυσόχου: “Ήτο γενικόν αίτημα των χριστιανών της Θεσσαλονίκης να φύγει από το κέντρο της πόλεως το νεκροταφείον και να πάει μακριά και τούτο διότι ήτο δίπλα πλέον σε σπίτια. Το ζήτημα, όμως, αυτό είχε ρυθμιστή υπό της κυβερνήσεως Μεταξά και ήταν όλοι ικανοποιημένοι”.

Όταν ο πρόεδρος του δικαστηρίου τον ρώτησε “Ήμπορείτε τώρα να μας πείτε ποιος το

ανέσκαψε και επούλησε τα μάρμαρά του;” η απάντησή του ήταν αρκούντως κυνική: “Ελέχθη ότι αυτό που θέλαμε να κάνουμε το εκάναμε δια του Μέρτεν”.

Ένας άλλος μάρτυρας υπεράσπισης, ο αστυνομικός διευθυντής Θεσσαλονίκης τον καιρό της Κατοχής, Γεώργιος Μαντούβαλος, ισχυρίζονταν ψευδώς στο Ειδικό Δικαστήριο Εγκληματιών Πολέμου ότι το εβραϊκό νεκροταφείο οι Γερμανοί “το εχάλασαν κατόπιν συμφωνίας με τους Εβραίους και τας ελληνικές αρχάς διότι έπρεπε να απέχει από τα σπίτια”.

Και... “τόπος ερωτικώ ν οργίων”

Ενδεικτική ήταν η κατάθεση ενός ακόμη μάρτυρα υπεράσπισης, του διευθυντή, στα χρόνια της Κατοχής, της Υπηρεσίας Διαχείρισης Ισραηλιτικών Περιουσιών, Ηλία Δούρου, ο οποίος αφού ύμνησε τον Μέρτεν ως “καλό άνθρωπο που είχε ανώτερα αισθήματα και εφρόντιζε για πολλά πράγματα στη Θεσσαλονίκη”, προκειμένου να δικαιολογήσει την απόφαση του Ναζι εγκληματία πολέμου για την καταστροφή του εβραϊκού κοιμητηρίου, δήλωσε προκλητικά ότι “το νεκροταφείο έπρεπε να φύγει από εκεί πέρα, διότι είχε μεταβληθεί εις τόπον ερωτικών οργίων”! Ήταν τόσο εξωφρενικά τα όσα ισχυρίστηκε στο δικαστήριο ο Δούρος, που σημειωτέον ότι είχε περάσει κι αυτός από δικαστήριο δωσιλόγων, ώστε κατηγορήθηκε για ψευδορκία.

Από την πλευρά του ο γενικός διοικητής Μακεδονίας Βασίλειος Σιμωνίδης περιέγραψε την καταστροφή του νεκροταφείου ως ένα “εκτεταμένο σχέδιο εξωραϊσμού, που θα είχε θετική επίδραση στην ανάπτυξη της πόλης”. Όταν ο εισαγγελέας πίεσε τον Μέρτεν, αυτός απάντησε με εκνευρισμό: “το νεκροταφείο καταστράφηκε από τους Έλληνες για δύο λόγους: για να απαλλαγούν από αυτό, επειδή πλέον ήταν δίπλα στα σπίτια τους, και για να πάρουν τα χρυσά δόντια από τους νεκρούς”! (εφημερίδα Μακεδονία, 18 Φεβρουαρίου 1959)

Καταλήγοντας πρέπει να πούμε ότι η καταστροφή και τυμβωρυχία του εβραϊκού νεκροταφείου Θεσσαλονίκης, κράτησε περίπου ένα μήνα και μέχρι τον Ιανουάριο του 1943, όλη η γύρω περιοχή είχε μεταβληθεί σε μια απέραντη αλάνα, λες και είχε βομβαρδιστεί, αφήνοντας τα σημάδια ενός ανήκουστου και πρωτοφανούς εγκλήματος. Είχαν προηγηθεί ο στιγματισμός με το κίτρινο αστέρι, οι εξευτελισμοί, οι διάφορες απαγορεύσεις, η καταγραφή των ιδίων και των περιουσιών τους, το πλιάτσικο των περιουσιών, ο εγκλεισμός στα γκέτο, ο τρόμος. Λίγες εβδομάδες αργότερα, στις 8 Φεβρουαρίου 1943, όταν έμπαιναν σε εφαρμογή οι ναζιστικοί φυλετικοί νόμοι της Νυρεμβέργης, άρχιζε η εφαρμογή των

σχεδίων του Χίτλερ για την “τελική λύση”. Με αποκορύφωμα την βίαιη μαζική μεταφορά, τον Αύγουστο του 1943, ολόκληρης της εβραϊκής κοινότητας Θεσσαλονίκης στα ναζιστικά στρατόπεδα του θανάτου και την εξόντωσή της. Ο φασισμός, έδειχνε το πραγματικό του πρόσωπο.

ΠΗΓΗ: farothermaikou.blogspot.com, 19.6.2020